

WSTĘP

Na lekcjach języka polskiego istnieje wiele okazji do łączenia literatury z innymi dziedzinami sztuki. Poeci, pisarze, eseiści w swoich dziełach dają często wyraz własnym zainteresowaniom różnymi rodzajami twórczości artystycznej: plastyką, muzyką, architekturą, filmem czy teatrem. Zebrane w książce *Literackie fascynacje malarstwem* teksty pokazują, że zainteresowania te mogą mieć różny charakter. Czasami są to przemyślenia, których źródłem staje się emocjonalne, bardzo osobiste przeżycie dzieła sztuki, jak to jest w przypadku wiersza Tadeusza Różewicza *Syn marnotrawny (z obrazu Hieronima Boscha)* czy *Medytacji nad Księgą Rodzaju na progu Kaplicy Sykstyńskiej* Jana Pawła II. Innym razem jest to zainteresowanie twórczością wybranego artysty, jego życiem, okolicznościami, w których powstawały jego dzieła. Mówi o tym powieść Irvina Stone'a *Pasja życia* poświęcona Vincentowi van Goghowi. Zamieszczony w książce fragment *W Arles* opowiada o ostatnich latach chorego psychicznie malarza, przyjaźni z Pauliem Gauguinem i nieposkromionej pasji tworzenia. Może to być również obserwacja procesu powstawania dzieła, współpracy artysty z modelem, o czym opowiada Tracy Chevalier w fascynującej książce *Dziewczyna z perłą*.

Wstęp

Często przedmiotem zainteresowania twórcy są upodobania estetyczne epoki, np. średniowiecza, baroku lub malarstwo wybranego okresu historycznego, np. twórczość tzw. małych mistrzów holenderskich.

Nawiązanie do interesującej nas dziedziny malarstwa w utworach literackich świadczy o aktywnym stosunku autorów do tradycji kulturowej, która w ten sposób zostaje włączona w dialog toczący się ponad epokami i staje się ważnym argumentem w sporze o kształt współczesnego świata, preferowany w nim model zachowań i system wartości.

Niektóre z zamieszczonych tekstów są ekfrazami, czyli opisami dzieła sztuki, np. *Mona Liza* Zbigniewa Herberta, *Corot* Czesława Miłosza czy *Widok Delft* Gustawa Herlinga-Grudzińskiego. Kategoria ekfrazy nie pozwala jednak na wierne odtworzenie dzieła sztuki. Seweryna Wyślouch zwraca uwagę, że pojęcie to, przeżywające dziś renesans, jest mało przydatne w działaniach interpretatorów, służy jedynie „(...) jako kategoria wyodrębniająca utwory o podobnej genezie (tj. inspirowane sztukami wizualnymi), natomiast nie określa ich poetyki. Analizy dowodzą, konkluduje badaczka, że utwór albo w ogóle nie zawiera opisu, odwołując się w tym zakresie do wiedzy czytelnika (a więc nie jest ekfrazą), albo też „ucieka od opisu”, podporządkowując go polemice z pierwowzorem, a nawet –

co najciekawsze – zastępuje opis innymi formami wypowiedzi (narracją, monologiem lirycznym, dialogiem)¹.

Utworki literackie powstałe z inspiracji malarstwem mogą zaistnieć na lekcjach języka polskiego w różny sposób. Możemy odwołać się do nich, gdy np.:

- Opisujemy dzieło sztuki reprezentatywne dla danej epoki, kierunku w sztuce, np.: *Mona Liza* Leonarda da Vinci, *Sąd Ostateczny* Michała Anioła, *Syn marnotrawny* Hieronima Boscha.
- Wprowadzamy w epokę literacką, charakteryzujemy manifesty artystyczne, prądy w sztuce.
- Syntetyzujemy wiedzę o epoce, poszerzamy horyzonty poznawcze uczniów.
- Porównujemy tekst literacki i dzieło plastyczne podejmujące ten sam temat, wątek, motyw. Wówczas poszukujemy tego co wspólne, pokazujemy różnice w tworzywie obu sztuk.
- Charakteryzujemy twórczość pisarza, mówimy o jego zainteresowaniach, wrażliwości, postawie wobec świata, upodobaniach estetycznych, charakteryzujemy stosunek pisarza do tradycji literackiej, kulturowej.
- Zapoznajemy uczniów z nazwiskami twórców, którzy burzą uznawane powszechnie kanony piękna, proponują nowe sposoby widzenia i opisywania świata.

---

¹ S. Wysłouch, *Literatura i obraz. Tereny strukturalnej wspólnoty sztuk*, w: *Intersemiotyczność, literatura wobec innych sztuk (i odwrotnie)*, red. S. Balbus, Kraków, Universitas, 1994, s. 21.

- Organizujemy wycieczkę do salonu sztuki na wystawę dzieł artysty.

Publikacja *Literackie fascynacje malarstwem* pomyślana została także jako obudowa metodyczna programu nauczania i podręcznika *Język, literatura, kultura dla klas I-III* liceum ogólnokształcącego, liceum profilowanego i technikum, autorstwa Aliny Białej i Alicji Krawczyk. Autorki w swoim podręczniku odwołują się często do sztuki jako ważnego kontekstu interpretacyjnego tekstów literackich. Niniejsza publikacja znacznie wzbogaca te konteksty.

Warto także zwrócić uwagę na teksty zamieszczone w I rozdziale książki. Fragment dzieła Władysława Tatarkiewicza *Z dziejów sześciu pojęć* – zatytułowany *O istocie sztuki* – może być wykorzystany do czytania ze zrozumieniem, definiowania pojęć związanych z odbiorem sztuki. Interesująca może się okazać interpretacja mitu o Narcyzie Henryka Wańka, przedstawiająca mitycznego bohatera jako artystę, który pierwszy ujrzał swój obraz w przezroczystej tafli strumienia.

Na uwagę zasługuje wywiad z Balthusem, wybitną indywidualnością w sztuce XX wieku. Artysta wyowiada się w nim na temat języka malarstwa, żmudnej pracy nad urzeczywistnieniem w dziele artystycznej wizji zrodzonej z obserwacji natury, umiejętności

patrzenia i dostrzegania widowiskowości świata, przenikania jego tajemnic.

Zgromadzone w książce teksty i proponowane ćwiczenia mają w zamyśle autorskim stanowić krok do rozumienia, czytania i przeżywania dzieł malar- skich, stworzonych we właściwym sobie języku, re- konstruowanych w materiale innego systemu, którego tworzywem jest słowo.